

بررسی عوامل مؤثر بر کارآمدی سیاسی دولت‌ها در منطقه غرب آسیا

نویسندگان: داود پرچی^۱، فاطمه جلالی^۲

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۵/۵/۱۳

تاریخ دریافت: ۹۵/۳/۱۸

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال نوزدهم، شماره ۷۱، تابستان ۱۳۹۵

چکیده

هدف اصلی این مطالعه بررسی عوامل مؤثر بر کارآمدی سیاسی دولت‌ها در منطقه غرب آسیا است، زیرا بهبود و کارآمدی حکمرانی موجب کارآمدی نظام اجتماعی و اقتصادی و دستیابی جامعه به رفاه و درنهایت رضایت اعضای آن خواهد شد. روش تحقیق مطالعه حاضر روش تطبیقی تاریخی است که با رویکرد بولی و با استفاده از نرم‌افزار بولی انجام شده است. یافته‌های مقاله بیانگر آن است که کنترل فساد و کیفیت مقررات در کشورهای منطقه دو شرط اصلی و ضروری برای حصول کارآمدی سیاسی هستند. در این بین، کنترل فساد از وزن و اهمیت بیشتری برخوردار است. علاوه بر کشورهای این منطقه، برای مقایسه و تحلیل دقیق‌تر پنج کشوری که دارای بالاترین شاخص کارآمدی دولت‌ها هستند نیز وارد تحلیل شدند که با ورود آنها دو عامل ثبات سیاسی و حاکمیت قانون با اهمیت کمتری به عنوان عوامل مؤثر بر کارآمدی سیاسی شناسایی شدند. نتایج این بررسی نشان می‌دهد، دولت‌ها به‌منظور افزایش کارآمدی سیاسی می‌بایست به دنبال کاهش فساد باشند که این فساد شامل فساد در میان مقامات دولتی، فساد بین دولت و تجارت داخلی، فساد بین دولت و شرکت‌های خارجی و بی‌اعتمادی عمومی به سیاستمداران است.

واژگان کلیدی:

کارآمدی سیاسی دولت، کنترل فساد، حاکمیت قانون، منطقه غرب آسیا، روش تطبیقی تاریخی

۱. استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی. dp206pd@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصاد دانشگاه شهید بهشتی. fatemeh2006_j@yahoo.com

۱- مقدمه و بیان مسئله

موضوع مورد بررسی این مقاله کارآمدی^۱ دولت‌ها و عوامل (لازم و کافی) سیاسی مؤثر بر آن است که تحلیل‌های عینی آن در مورد کشورهای خاورمیانه انجام شده است. از اواخر دهه ۱۹۸۰ کارآمدی دولت‌ها مورد توجه علاقه‌مندان به رویکرد نهادگرایی جدید قرار گرفتند. آنان به این نکته پرداختند که بهبود شرایط اقتصادی کشورها، مستلزم کارکرد بهینه نهادها است. به عبارتی در رویکردهای نظری، یک چرخش نهادی^۲ از کثرت‌گرایی، توسعه‌گرایی ساختاری-کارکردی و نحله‌های مختلف نئومارکسیست اتفاق افتاد و نقش دولت‌ها و کارآمدی و توانمندی آن‌ها در اداره جامعه، از آن رو که نهادها با ایجاد ساختار مناسب موجب بهبود عملکرد اجتماعی و اقتصادی می‌شوند، اهمیت پیدا کرد. به عنوان مثال، بررسی تجربه رشد اقتصادی کشورهای آسیای شرقی نشان داد که دولت مسئولیت عمده‌ای در رشد اقتصادی دارد. این دولت‌ها توانسته بودند محدودیت‌های بازار در تخصیص منابع در اقتصاد را تشخیص دهند و مداخله دولت باهدف توسعه اقتصادی را پیگیری کنند (Park, 2002, p 330) و از این طریق به موفقیت اقتصادی دست یابند.

بازگرداندن دولت به یک جایگاه محوری در تحلیل‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و دگرگونی‌های اجتماعی تا حدی مستلزم گسست از نظریات پیشین است، البته نه بدان معنا که تمامی تأکیدات مربوط به نظریه‌های پیشین، حذف و مطالعه دولت جایگزین توجه به طبقات، گروه‌ها و بازار شود و یا بحث‌های جبرگرایانه مربوط به دولت جای توجیحات جامعه‌محور پیشین را بگیرد (اسکاچ پول، ۱۳۸۴، ص ۱۶۳). بلکه یک‌بار دیگر به ظرفیت‌ها و قابلیت‌های دولت توجه بیشتری نشان داده و رویکرد نظری دولت‌محور، قدرتمند می‌شود. این رویکرد «بر مجموعه ویژه‌ای از سازوکارهای علی تأکید دارد و منظور از آن فرایندهایی است که دولت‌های (خارجی و داخلی) به کمک آن‌ها پدیده‌های اقتصادی، فرهنگی، حمایتی و حتی روانشناسی اجتماعی را شکل داده یا از شکل‌گیری آن‌ها جلوگیری می‌کنند...» (گودین، ۱۳۸۸، ص ۲۷ و ۲۸). در این رویکرد، دولت و ویژگی‌های آن نقشی برجسته در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی دارد و کارآمدی آن می‌تواند به معنای بهبود در شرایط اداره جامعه و دسترسی کنشگران جامعه در سطوح مختلف به اهداف و نیازهایشان باشد.

از این رو، بررسی عوامل ایجادکننده کارآمدی دولت بسیار مهم خواهد بود، باین حال می‌بایست به این نکته توجه داشت که متغیرهای اجتماعی سیاسی نظیر کارآمدی تنها

1. Effectiveness
2. Institutional turn

نتیجه یک عامل نیستند بلکه عموماً تحت تأثیر عوامل مختلفی هستند. به عبارت، چند عامل در کنار هم و در ترکیب باهم می‌توانند آن‌ها را ایجاد کنند، هرچند ممکن است شرط حضور یا غیاب این عوامل از لحاظ اهمیت با یکدیگر برابر نباشد و برخی از آن‌ها از اهمیت بیشتری برخوردار باشند. از طرف دیگر گاه یک متغیر تحت تأثیر ترکیب‌های علی مختلف ایجاد می‌شود. از این‌رو در این بررسی تلاش شده با استفاده از رویکرد تطبیقی تاریخی به مطالعه ترکیب‌های عوامل لازم و کافی و مسیرهای علی چندگانه کارآمدی دولت‌ها با تأکید بر کشورهای خاورمیانه پرداخته شود، این بررسی می‌تواند دانش نظری و عملی ارزشمندی در شناسایی شروط و ارائه پیشنهادهای علمی و عملی در جهت کارآمد سازی دولت‌های خاورمیانه فراهم بیاورد.

کارآمدی در حقیقت بیانگر قابلیت و توانایی اداره کشور توسط مدیران و کارگزاران جامعه است که رضایتمندی مردم را در پی دارد. بانک جهانی کارآمدی حکومت را توانایی دولت در جهت تحقق خواسته‌های جامعه می‌داند. توانایی دولت‌ها در انجام وظایفشان زمینه‌ساز تحقق نیازهای افراد جامعه است. کارآمدی در اصل یک از پایه‌های کسب مشروعیت دولت در جامعه است زیرا فرایندی است که از طریق آن حکومت می‌تواند با جلب رضایت مردم از اداره کشور و جامعه، موجب مقبولیت خویش شود. بر این اساس، از سال ۱۹۹۰، سه مفهوم کیفیت حکومت^۱، حکمرانی خوب^۲ و ظرفیت دولت^۳ در ارتباط و نزدیک به هم به‌ویژه در رابطه با کشورهای در حال توسعه و در حال گذار اهمیت پیدا کردند (Haunter and Kyobe, 2012, p2) (Rothstein and teorell, 2008). در این رویکرد، بهبود حکمرانی در جامعه باعث کارآمدی نظام اجتماعی و اقتصادی و دسترسی جامعه به رفاه و رضایت خاطر مردم خواهد شد. مفهوم حکمرانی خوب و کیفیت (ویژگی‌های) نهادی دولتی بر رشد اقتصادی، سطح پایین نابرابری و افزایش کیفیت زندگی مردم مؤثر است.

حکمرانی خوب به این معنا است که فرایندها و نهادهای جامعه، شرایطی را ایجاد می‌کنند که نیازهای جامعه تأمین شده و درعین حال بهره‌برداری از منابع را نیز ممکن می‌سازند. به‌منظور بررسی این مفهوم مهم، بانک جهانی شش شاخص را مشخص کرده که این شاخص‌ها شامل: حق اظهار نظر و پاسخگویی^۴، ثبات سیاسی و عدم خشونت^۵،

1. Quality of Government
2. Good Governance
3. State Capacity
4. Accountability Voiceand
5. Political Stability and Absence of Violence/Terrorism

کارآمدی دولت^۱، کیفیت مقررات/بروکراسی^۲، حاکمیت قانون^۳ و کنترل فساد^۴ است (Kaufmann and Mastruzzi, 2007). کارآمدی دولت‌ها یکی از شاخص‌های مهم حکمرانی خوب است و به دلیل افزایش اثربخشی سیاست‌گذاری‌های آن، ابزار مهمی به حساب می‌آید. کشورهای که در این ویژگی دارای ضعف هستند عموماً از برآوردن نیازهای جامعه ناتوان هستند و مشروعیت سیاسی‌شان نیز کاهش پیدا می‌کند.

یکی از مسائل عمده در کشورهای خاورمیانه ضعف در شاخص کارآمدی است به طوری که متخصصین و مسئولین یکی از بحران‌های اصلی خاورمیانه، به‌ویژه کشورهای عربی آن را بحران کارآمدی و مشروعیت می‌دانند^۵. در کشورهای نظیر عراق و سوریه، ناکارآمدی نظام‌های سیاسی در بعد داخلی یکی از اثرگذارترین عامل در تداوم بحران و تشدید آن در آن‌ها است^۶. مدت‌های مدیدی است که بسیاری از کشورهای خاورمیانه پتانسیل‌های توسعه خود را هدر داده‌اند و انرژی سیاسی آن‌ها غالباً بر روی منازعات و رقابت‌های منطقه‌ای متمرکز شده تا بر روی توسعه اقتصادی (لطفیان، ۱۳۷۶، ص ۵۴) و فراهم آوردن شرایط پاسخگویی به نیازهای جامعه که نشان‌دهنده عدم کارآمدی نظام سیاسی است.

در سال‌های اخیر با توجه به تنش‌ها و درگیری‌های صورت گرفته، بسیاری از اندیشمندان روابط بین‌الملل اعتقاد دارند که ریشه و عوامل تحولات صورت گرفته در کشورهای مختلف خاورمیانه تقریباً مشابه است. عوامل بروز قیام‌های مردمی در ناحیه خاورمیانه شامل طیف گسترده‌ای از محرومیت‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی - اجتماعی است. تبعیض، فقر، فساد، توزیع ناعادلانه ثروت، عدم برخورداری از امکانات رفاهی و معیشتی و ناکارآمدی دولت‌های ناحیه از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در قیام‌های مردمی کشورهای خاورمیانه بوده است. در اکثر کشورهای منطقه خاورمیانه، علیرغم افزایش ثروت و رشد اقتصادی، فقط یک طبقه خاص یا بخش محدودی از رشد اقتصادی بهره‌مند گشته و اکثریت مردم جامعه در این کشورها نه تنها از این وضعیت بهره‌مند نگشته‌اند بلکه فقیرتر شده، به طوری که زندگی برای آن‌ها سخت‌تر از گذشته شده است. علت عدم رشد اقتصادی اکثریت مردم این ناحیه را می‌بایستی در سیاست‌های اقتصادی ناکارآمد این کشورها و وجود رانت‌ها و انحصاراتی دانست

1. Government Effectiveness
2. Regulatory Quality
3. Rule of Law
4. Control of Corruption

۵. جابر انصاری (مدیرکل خاورمیانه و شمال آفریقای جنوبی وزارت خارجه)، ۱۳۹۳: کارآمدی، هویت و مشروعیت سه بحرانی که کشورهای عربی خاورمیانه با آن روبرو هستند (فارس نیوز).

۶. کاویانی راد، ۱۳۹۴: دلایل تداوم جنگ در خاورمیانه (شفقنا)

که فقط بخش نزدیک به جناح حاکم از آن سود می‌بردند (ساجدی، ۱۳۹۲، ص ۶). این عوامل موجب انباشت خواسته‌ها و مطالبات مردم در کشورهای خاورمیانه شده و عدم کارآمدی دولت و ناتوانی در پاسخگویی نیازهای جامعه تبدیل به یک از مهم‌ترین عوامل نارضایتی مردم و کاهش مشروعیت سیاسی دولت‌ها شده است؛ و همین امر زمینه وقوع جنگ‌های داخلی و شکل‌گیری گروه‌های تروریستی را در برخی از آن‌ها فراهم کرده است. از این رو بررسی کارآمدی، عوامل مؤثر بر کارآمدی در کشورهای خاورمیانه، ترکیب‌های آن و مسیرهای علی‌چندگانه‌ای که بر روی کارآمدی تأثیر دارند، اهمیت پیدا می‌کند.

۲- ادبیات نظری و پیشینه موضوع

۲-۱- تعریف مفاهیم

تعریف قدرت دولت در ابتدای بحث برای آشنایی با مفهوم کارآمدی بسیار مهم و اساسی است. از نظر گلدستون قدرت دولت در ارتباط با توانمندی و توانایی او در گرفتن مالیات به‌طور کارآمد است. تیلی نیز در رابطه بین توانایی مالی دولت و همچنین توانمندی‌اش در سرکوب کسانی که قدرت را تهدید می‌کنند، بر روی قدرت مالی تأکید دارد. برخی دیگر مانند اسکاج پول بر توانایی کنترل نخبگان و یا مانند کالینز بر اهمیت قدرت نظامی و توانایی انحصار زور تأکید دارند (Li, 2002, p4). لی (۲۰۰۲) اندازه قدرت دولت را در چهار بعد می‌بیند: ۱- به دست آوردن منابع، ۲- به انحصار در آوردن قدرت نظامی، ۳- گسترش پایگاه قدرت از طریق جذب نخبگان و توده مردم در نظام سیاسی و ۴- محقق کردن سیاست‌ها و به اجرا درآوردن قوانین به‌صورت کارآمد (همان، ۵). کارآمدی دولت دستیابی به اهداف، کیفیت زندگی شهروندان و توانایی‌شان برای بقا را افزایش می‌دهد (Lee and Whitford, 2009, p5). کارآمدی در حقیقت بیانگر قابلیت و توانایی اداره هر کشور توسط مدیران و کارگزاران شایسته آن است و ایفای بهینه کار ویژه‌های دولت و کسب حداکثر رضایتمندی مردم را در پی دارد (اخوان، ۱۳۸۴، ص ۱۶).

امروزه کارآمدی در بررسی‌ها، تصویری است از ظرفیت دولت برای پیاده‌سازی سیاست‌ها که از طریق کیفیت خدمات عمومی، کیفیت خدمات شهری و درجه استقلال از فشارهای سیاسی باکیفیت تدوین سیاست‌ها و اجرای آن‌ها و اعتبار دولت به این سیاست‌ها سنجیده می‌شود (kaufman, 2010, p4). در این بحث، مسئله خدماتی که دولت‌ها ارائه می‌دهند بسیار مهم است زیرا مطالعات نشان داده که عملکرد مناسب بازارها و اقتصاد بستگی به ارائه خدمات عمومی (مانند جاده‌ها، بندرگاه‌ها، زیرساخت‌های

ارتباطی، مدارس، دانشگاه‌ها، برنامه‌های تحقیقاتی و غیره) دارد (شاه‌آبادی و پور جوان، ۱۳۹۱، ص ۶۰). همچنین، دولت‌هایی که می‌توانند مستقل از گروه‌بندی‌های جناحی، سیاسی و یا نیروهای قدرتمند موجود در جامعه تصمیماتی در جهت منافع کل کشور بگیرند، می‌توانند دولت‌های کارآمدی باشند؛ زیرا گاه دولت‌ها در جامعه با نیروهای قدرتمندی مانند گروه‌های قومی، قدرتمندان اقتصادی و ... مواجه می‌شوند که مانع از اتخاذ تصمیم درست برای اداره جامعه هستند و از این طریق کارآمدی دولت را کاهش می‌دهند، حضور داعش در خاورمیانه از نمونه‌های بارز چنین نیروهایی در جامعه است که مانع از ارائه خدمات و اتخاذ تصمیمات و سیاست‌گذاری‌های درست در جامعه می‌شود در چنین شرایطی بخش فراوانی از قدرت دولت صرف مبارزه و خنثی‌سازی اقدامات چنین گروه‌هایی می‌شود.

درنهایت می‌توان کارآمدی دولت را بدین معنی دانست: ۱- استفاده مطلوب از منابع، عوامل موجود و ۲- سیاست‌گذاری‌ها و اقدام مناسب در جهت رسیدن به اهداف از پیش تعیین شده و مشخص است. ۳- درجه استقلال از فشارهای سیاسی برای تدوین سیاست‌ها و اقدامات ۴- توانایی دولت در اخذ تصمیم و اقدام قاطع در زمانی که نیاز است تا درنهایت جامعه نیازهایش را تأمین کند.

۲-۲- عوامل تبیین‌کننده کارآمدی

در این قسمت به صورت مختصر به برخی عوامل مؤثر بر کارآمدی دولت می‌پردازیم، البته آنچه مورد بررسی قرار می‌گیرد عوامل سیاسی است. در انتهای این بخش عوامل مؤثر در سه سطح (دولت و سازمان‌های دولتی، سطح نظام‌ها و ...)، در یک نمودار چند سطحی نشان داده خواهد شد:

- دولت و سازمان‌های دولتی مانند هر سیستم اداری دیگر برای کارآمدی و بازدهی نیازمند استقلال عمل هستند، به‌ویژه از این منظر که جذب و افزایش کارایی کارکنان در چارچوب حقوقی و اداری به وسیله قانون اساسی تضمین شده باشد (رنجبر، ۱۳۹۰، ص ۱۹۴-۱۹۵). استقلال سازمانی کمک می‌کند تا کنشگران تحت تأثیر سایر قدرت‌های پراکنده در جامعه قرار نگیرند و بتوانند تصمیمات لازم در جهت دستیابی به اهداف عام را اتخاذ کنند. همچنین در نیروهای دولتی وجود و جذب مقامات وفادار و متخصص به تعداد کافی برای کارآمدی دولت مهم است. روچ و اوانت (۲۰۰۰) نیز در بررسی‌هایشان به این نتیجه رسیدند که شایسته‌سالاری و ثبات ارتقا و حرفه‌ای موجب ارتقاء عملکرد خواهد شد (Brewer and et al, 2007, p 202). اهمیت کیفیت مقامات دولتی تا جایی است که اسکاچ پول معتقد است که ممکن است نقطه

آغاز هرگونه تحقیقی راجع به ظرفیت‌های یک دولت، سؤالات کلیدی درباره تمامیت ارضی یک دولت، ابزارهای مالی و استخدام نیرو برای تحقق هدف‌هایش باشد (اسکاچ پول، ۱۳۸۴، ص ۱۵۷ و ۱۵۹). علاوه بر موارد ذکرشده، منابع مالی کافی، سازمان‌دهی و برنامه‌ریزی مناسب، توانایی مواجهه با بحران‌ها و عدم وجود فساد سازمانی از جمله عوامل سازمانی کارآمدی در داخل دولت است. این عوامل باعث می‌شود که دولت‌ها بنا به موقعیت و مسئولیت‌هایشان، تصمیمات و سیاست‌گذاری‌های لازم را اتخاذ کنند و توانایی اجرای آن‌ها را نیز داشته باشند.

- در سطح نظام‌های چهارگانه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی، هر نظام می‌تواند فرصت‌هایی را برای کارآمدی دولت فراهم کند:

نظام اقتصادی نیازهای مادی را برآورده می‌کند، هرچند کارآمدی دولت‌ها می‌تواند موجب رشد اقتصادی شود اما برای اینکه دولتی کارآمد باشد خود نیازمند بهره‌مندی از حداقل فرصت‌های اقتصادی است. کشورهایی با اقتصاد بی‌ثبات و بنیان‌های مالیاتی کم نمی‌توانند کارکنان، زیرساخت‌های دولتی با کیفیت، فرایندها و شیوه‌های مهم را حفظ کنند. لاپورتا و همکارانش در تحقیقاتشان دریافته‌اند که کشورهای فقیرتر با عدم تجانس قومی، عملکرد پایین‌تری داشته‌اند (La porta, 1999). هانترو و کیوب نیز در بررسی‌هایشان به این نکته رسیدند که دولت‌های ثروتمند در حوزه آموزش و سلامت، کارآمدتر هستند (Haunter and Kyobe, 2008, p19).

نظام فرهنگی، نمادها و مفاهیم و ارزش‌ها را در جهت عام‌گرایی و وفاق اجتماعی فراهم می‌کند. عام‌گرایی و وفاق در اخذ تصمیماتی که برآورده‌کننده نیازهای اکثریت افراد جامعه هستند، بسیار مؤثرند در این شرایط امکان فساد به نفع گروه‌های کوچک کاهش پیدا می‌کند. اجتماع فرصت‌های رابطه‌ای را در سطوح و ابعاد مختلف تأمین و پشتیبانی می‌کند (چلبی، ۱۳۹۲، ص ۶۱). در سطح نظام اجتماعی، شکاف و تضادهای اجتماعی و ارزشی مانع از شکل‌گیری نهادهای یکپارچه (La porta, 1999) و انسجام اجتماعی می‌شود. انسجام اجتماعی نتایج بسیار مهمی دارد که شامل دل‌بستگی به جامعه، اعتماد، تعمیم‌یافته، همبستگی و وفاق حداقلی فعال، مسئولیت اجتماعی اکثریت در قبال جامعه کل ... است (چلبی، ۱۳۹۲، ص ۶۳). این موارد باعث می‌شود گروه‌ها و اقوام مختلف به جامعه پیوند بخورند و این مسئله مانع از فعال شدن مکانیسم‌هایی می‌شود که قدرت اجتماعی اقوام را در برابر قدرت دولت قرار داده و کارآمدی دولت‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در برخی از کشورها ناکارآمدی رهبران دولتی که با موانع نفوذناپذیری برای اعمال سلطه دولت مواجه می‌گردند که ناشی از ماهیت جامعه‌ای

قدرتمند است که رودرروی آن‌ها قرار دارد، این جوامع دارای گروه‌های اجتماعی مانند اقوام هستند که قدرت موجود در جامعه را تجزیه کرده و در برابر تصمیمات دولتی مقاومت می‌کنند.

در نهایت، نظام سیاسی کارکرد سازمانی را تامین- و اهداف را مشخص - می‌کند. در بخش سیاسی، ساختار قانون اساسی نیز در کارآمدی کشورها مهم است (Lee and Whitford, 2009, p19). بنیادهای قانونی یک کشور و قوانین و مقرراتی که استقلال عمل دولت و پشتیبانی از سازوکارهای کارآمدی دولت در جذب و افزایش کارایی کارکنان و انتخاب افراد باتجربه، منابع مالی، وفاداری مقامات و متخصص بودن آن‌ها و همچنین تمامیت ارضی از عواملی هستند که بر کارایی دولت تأثیر گذارند.

مطالعات پوتنام (۱۹۹۳) و گلنر (۱۹۹۴) نشان داد که توسعه جامعه مدنی، کارآمدی بخش عمومی را در کشورها افزایش می‌دهد. همکاری بین شهروندان و شکل‌گیری نهادهای غیردولتی آن‌ها را قادر می‌کند که بر روی سیاستمداران اعمال کنترل کنند و آن‌ها را مجبور به پاسخگویی کند (Haunter and Kyobe, 2008, p17). در نظام سیاسی، حق اظهار نظر و پاسخگویی (دموکراسی، حقوق مدنی، آزادی سیاسی)، آزادی بیان و قلم و اندیشه، وجود رسانه‌های متعدد، مستقل و آزاد باعث می‌شود، آگاهی مردم از مسائل و تصمیم‌گیری‌هایی که در کشور انجام می‌گیرد بالا رفته و عملکرد و تصمیمات نادرست و مبتنی بر جهت‌گیری‌های گروهی و جناحی حاکمان موردنقد قرار بگیرد، از این‌رو دولت‌ها مجبورند در استفاده از منابع، ارائه خدمات و تصمیمات و سیاست‌گذاری‌ها به‌صورت کارآمدتر عمل کنند. تعبیه سامانه‌های شفاف و پاسخگو در درون چارچوب حقوقی و اداری نهادینه شده است و این سامانه‌ها موجب کاهش هزینه‌ها خواهند شد.

یکی از عوامل مهم در کارآمدی دولت‌ها که عموماً در تحقیقات تجربی نیز به اثبات رسیده است، کنترل فساد است، فساد مانع از تخصیص بهینه درآمدها می‌شود و از این طریق کارآمدی دولت را کاهش می‌دهد. گوپتا و همکارانش نشان دادند که فساد موجود در یک کشور هزینه‌های رسمی کنترل را بالا برده و مانع از پرداخت مکفی برای زیرساخت‌ها شده و کارایی دولت را پایین می‌آورد. بررسی هانر و کیوب در ۱۱۴ کشور جهان نیز نشان داد که کنترل فساد و پاسخگویی دولت‌ها می‌تواند نقش مستقیم و اساسی در افزایش کارآمدی دولت‌ها داشته باشد (Haunter and Kyobe, 2008, p) (18,19).

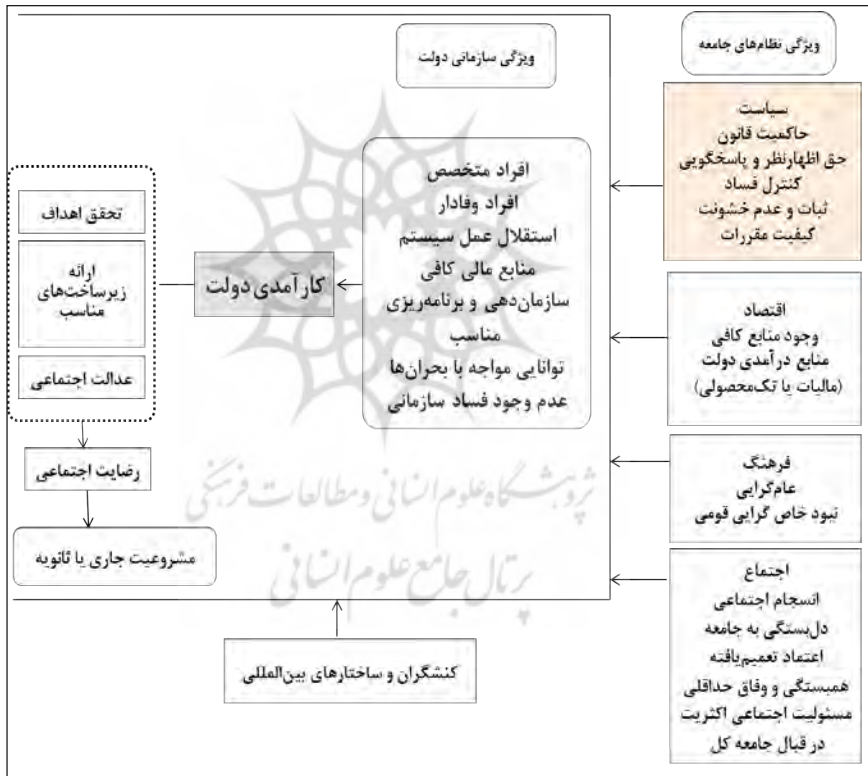
- در نهایت یک تحقیق کامل راجع به کارآمدی دولت می‌بایست به تأثیر سایر

ساختارها و کارگزاریانی بپردازد که خارج از محیط یک کشور و از محیط بین‌المللی (دولت‌های بیگانه و نهادهای بین‌المللی) بر روی کارآمدی دولت تأثیرگذارند. مداخله‌های استعماری کشورهای بیگانه باهدف تحقق اهداف و منافع خود موجب می‌شود تصمیماتی که در کشورهای تحت مداخله اتخاذ می‌شود در هماهنگی با نیازها و اهداف جامعه نباشد بلکه در مسیر تحقق اهداف کشور مداخله‌کننده باشد، از این رو کارآمدی دولت‌ها در اتخاذ تصمیمات صحیح و تخصیص منابع برای رفع نیاز کشورها کاهش پیدا می‌کند.

۲-۳- الگوی نظری

الگوی نظری این پژوهش به شکل نمودار (۱) که یک الگوی چند سطحی است، فرموله شده است. البته آنچه در این مقاله مورد بررسی قرار می‌گیرد متغیرهای سطح کلان است.

نمودار ۱- الگوی چند سطحی علل کارآمدی دولت

بر اساس الگوی نظری این پژوهش، پاسخ به سؤال عوامل کارآمدی دولت‌ها در چهار بعد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی بیان شده است اما هدف اصلی مقاله بررسی عوامل سیاسی است.

۲-۴- پیشینه پژوهش

در این بخش به بررسی اجمالی مطالعات انجام شده در حوزه کارآمدی دولت‌ها پرداخته می‌شود. این بررسی نشان می‌دهد که اکثر این مطالعات به صورت بین کشوری و بدون در نظر گرفتن تفاوت‌های منطقه‌ای انجام گرفته است. از دیگر سو، در اکثر بررسی‌ها نیز عوامل تأثیرگذار به صورت جداگانه بررسی شده‌اند و ترکیب‌های شروط (لازم و کافی) و مسیرهای علی چندگانه مورد توجه قرار نگرفته است.

جدول ۱- پیشینه تحقیق

نویسندگان (سال پژوهش)	اهداف و یا سوالات اصلی	روش استفاده شده	مهم‌ترین یافته‌ها
لاپورتا و همکارانش (۱۹۹۹)	بررسی عوامل مؤثر بر روی کارآمدی دولت‌ها	بررسی ۱۵۲ کشور تحلیل ثانویه اطلاعات موجود.	کارآمدی دولت‌ها در ارتباط با تنوع قومی و مذهبی کشورها است؛ و کشورهای فقیر با عدم تجانس قومی عملکرد پایین‌تری دارند.
هانر و کیوب (۲۰۰۰)	مطالعه عوامل تعیین‌کننده کارآمدی دولت‌ها	یک مطالعه بزرگ پانل از عملکرد ۱۱۴ کشور جهان در بین سال‌های ۱۹۸۰-۲۰۰۶ در این مطالعه تأثیر عوامل جغرافیایی، جمعیتی، نهادی و اقتصادی بر روی کارآمدی مورد مطالعه قرار گرفت	هزینه‌های بالاتر نسبت به GDP به بهره‌وری پایین‌تر در بخش مربوطه منجر می‌شود، آن‌ها دریافتند که رابطه معنی‌داری بین هزینه و عملکرد وجود ندارد؛ و ورود پول به بخش‌های مختلف بدون سیاست‌گذاری مناسب در جهت افزایش کارآمدی اغلب شکست می‌خورد. کشورهای ثروتمند (کشورهایی که رشد اقتصادی و توسعه مالی را تجربه می‌کنند) عملکرد بهتری در بهره‌وری دارند و کارآمدتر هستند.
ادسرا و همکارانش (۲۰۰۰)	بررسی تأثیر پاسخگویی دولت‌ها بر روی کیفیت عملکرد آن‌ها	یک بررسی پانل در بین کشورهای جهان	پاسخگویی دولت‌ها تأثیر مثبت بر کارآمدی و کاهش فساد دارد و داشتن مکانیسم مناسب برای پاسخگویی دولت نقش متغیرهای دیگر را در کارآمدی کاهش می‌دهد. ساختار سیاسی، مذهب و درگیری‌های قومی تأثیر مستقیم بر عملکرد و کارآمدی دولت ندارد.
اسلام و مونتنگرو (۲۰۰۲)	بررسی عوامل مؤثر بر کارآمدی	تحلیل ثانوی	ویژگی‌های اجتماعی نظیر تنوع قومی تأثیری بر روی کارآمدی نهادی ندارد. گشودگی اقتصادی به معنای تجارت با سایر کشورها تأثیر مثبت بر روی عملکرد دولت‌ها دارد.

نویسندگان (سال پژوهش)	اهداف و یا سؤالات اصلی	روش استفاده شده	مهم‌ترین یافته‌ها
گوپتا و همکارانش (۲۰۰۲)	بررسی کارآمدی هزینه‌های دولتی در زمینه تحصیلات و مراقبت‌های بهداشتی در اقتصادهای در حال انتقال و در حال توسعه	تحلیل ثانوی اطلاعات موجود درباره پنجاه کشور	صرف هزینه در حوزه آموزش و تحصیلات موجب بهبود عملکرد در مدرسه و کاهش مرگ‌ومیر کودکان و نوزادان می‌شود. فساد با پرداخت‌های نظامی بالاتر و هزینه‌های دولتی کمتر در حوزه آموزش و سلامتی همراه است که یکی از معرف‌های کارآمدی دولت هستند.
افسونو و ابین (۲۰۰۵)	بررسی کارآمدی هزینه‌های صرف شده توسط دولت‌ها در حوزه آموزش	رویکرد شبه پارامتریک دومرحله‌ای از طریق تحلیل اطلاعات موجود در مورد هزینه‌ها و عملکرد آموزشی در ۲۵ کشور عضو OECD	نمی‌توان گفت عدم کارآمدی دولت‌ها در نتیجه عدم کارآمدی آموزشی آن‌ها است. سرانه تولید ناخالص داخلی کشورها و پیشرفت تحصیلی والدین ارتباط معناداری با عملکرد بهتر و کارآمدی آموزش داشته است.
بروئر و همکارانش (۲۰۰۷)	بررسی تأثیر پاسخگویی و کنترل فساد دولت‌ها بر روی کارآمدی دولت‌ها	تحلیل ثانویه	پاسخگویی دولت‌ها و کنترل فساد رابطه معناداری با کارآمدی دولت‌ها دارد و کشورهایی که در این دو شاخص امتیاز بالایی دارند در کارآمدی نیز دارای امتیاز بالایی هستند. رابطه بین کارآمدی با کنترل فساد بسیار قوی‌تر از پاسخگویی دولت‌ها است.
ون‌اکن و وگیت (۲۰۱۱)	تأثیر قوانین شفافیت فردی اعضای مجلس بر روی کارآمدی دولت‌ها	روش تحلیل ثانویه اطلاعات کشورها	قانون شفافیت در مورد نمایندگان مجلس اثرات منفی که تصور می‌شد بر روی کارآمدی دولت‌ها ندارد و از طرف دیگر اثر قابل توجهی نیز بر روی رانت، فساد، کیفیت مقررات و یا اعتماد به سیاستمداران ندارد.
الروپ و هسنون (۲۰۱۱)	آیا ملت‌سازی تأثیر مثبت بر روی کارآمدی و پیامدهای اقتصادی و سیاسی کشورهایی با جمعیت‌های چندگانه قومی دارد	تحلیل ثانویه اطلاعات بین‌المللی	سطح ملیت‌گرایی در بسیاری از کشورها بالاتر از سطح مطلوب است. ملیت‌گرایی می‌تواند اثرات منفی ناهمگونی قومی را کاهش دهد اما رابطه روشنی بین ملیت‌گرایی و گشودگی اقتصادی و کارآمدی دولت‌ها وجود ندارد.

در مطالعات انجام شده داخلی نیز ما عموماً با بررسی‌های تئوریک درباره کارآمدی، انواع آن و پیامدهای آن مواجه هستیم و کار تجربی در این حوزه انجام نشده است. این مطالعه می‌تواند خلأ موجود را پر کند.

۳- روش مطالعه

در بررسی حاضر از روش تطبیقی تاریخی (QCA) برای بررسی شروط لازم و کافی با رویکرد تحلیل بولی (Boolean) در کارآمدی دولت‌ها استفاده شده است. این روش یکی از روش‌های مهم و کارآمد در علوم اجتماعی است که عموماً در بین سطوح میانی و کلان اجتماعی مورد استفاده قرار می‌گیرد و به محقق در پاسخگویی به سؤالات در بسترهای اجتماعی و تاریخی خود، کمک می‌کند. در تحلیل تطبیقی، سطح تحلیل بین سیستمی، صفتی برجسته است. مهم‌ترین ایده تحلیل مقایسه کیفی در نظر گرفتن موردها به‌عنوان یک شاکله است. این روش اجازه بررسی جوانب مختلف، موردها را با یکدیگر به محققان می‌دهد. این امکان وجود دارد تا جوانب یا بخش‌های مختلف یک مورد که متقابلاً یکدیگر را می‌سازند مورد بررسی قرار گیرند با چنین نگاهی، هر بخش یا جنبه‌ای از مورد در بستر کل مورد درک می‌شود (ریگین، ۱۳۸۸، ص ۱۶).

نکته بسیار مهم در این روش، این است که عوامل در این رویکرد جدا از هم مورد بررسی قرار نمی‌گیرد بلکه به ترکیب‌بندی عوامل توجه دارد. با استفاده از این روش می‌توان به بررسی شروط لازم و کافی و شناسایی مسیرهای چندگانه‌ای که منجر به کارآمدی دولت می‌شود، پرداخت. به این معنا که ترکیب چند شرط در کنار هم منجر به پدید آمدن یک رویداد می‌شوند و از طرف دیگر مسیرهای علی متفاوت می‌توانند به نتیجه یکسان بیانجامد. اساس این روش در نظر گرفتن علیت به‌عنوان شاکله‌های ترکیبی و استفاده از جدول صدق به‌منظور بازنمایی و تحلیل شاکله‌های علی است (Ragin and Sonnet, 2004, p2). یکی دیگر از مهم‌ترین ویژگی‌های این روش حذف شروط علی نامربوط و حذف خطاهای ناظر بر تئوری است (ساعی، ۱۳۹۲، ص ۲۲). در واقع به کمک این روش می‌توان زیرمجموعه‌ای از شرایط علی را که توسط تئوری‌ها بیان شده را تأیید یا رد کرد.

نرم‌افزار بولی، ابزاری برای مطالعه موردها به‌عنوان یک شاکله (کل ترکیب‌بندی شده) بر حسب عضویت و عدم عضویت در مجموعه شرط است و امکان کاربست رویکرد بولی را به‌صورت عملی برای محقق ممکن می‌سازد. داده‌ها می‌توانند به‌صورت صفر و یک (داده‌های دو ارزشی) وارد نرم‌افزار شده و تحلیل‌ها انجام شود. در بررسی حاضر داده‌هایی که از حکمرانی خوب به‌دست آمده بود و در بازه بین (۲,۵+ تا ۲,۵-) قرار داشت بر اساس امتیاز صفر و کمتر به‌عنوان عدم حضور شرط و امتیاز بالاتر از صفر به‌عنوان حضور شرط در نظر گرفته شد. در مواردی که در دیتابیس‌ها داده‌ها مفقود بودند، داده‌های مفقوده با استفاده از مقالات موجود درباره کشورهای خاورمیانه تکمیل

شد به‌عنوان مثال از مقاله نیاکوئی (۱۳۹۰) برای تکمیل برخی داده‌ها استفاده شد. داده‌ها از کشورهای خاورمیانه هستند و در بخش‌هایی از تحلیل به‌منظور مقایسه ۵ کشور سوئد، فنلاند، دانمارک، نروژ و سنگاپور که دارای بالاترین امتیاز در کارآمدی دولت بودند نیز وارد تحلیل شدند. برای سنجش کارآمدی دولت از شاخص‌های جهانی حکمرانی^۱ استفاده شد. شاخص کارآمدی دولت^۲ بانک جهانی یکی از شاخص‌های جهانی است که بانک جهانی در مورد حکمرانی کشورها مورد بررسی قرار می‌دهد این شاخص‌ها از سال ۱۹۹۶ مورد بررسی قرار گرفته که تا سال ۲۰۰۲ هر دو سال یک‌بار و از آن به بعد هر ساله، اطلاعاتش به‌روز می‌شود. این اطلاعات از طریق پیمایشی که از مطلعین، نخبگان و مؤسسانه‌ای که دارای اطلاعات دست‌اول از کشور هستند جمع‌آوری می‌شود. اجزای سازنده شاخص‌ها به تفصیل در داخل جدول (۲) گزارش شده است، به‌عنوان مثال شاخص کارآمدی از متغیرهایی نظیر کیفیت آموزش ابتدایی، رضایت از سیستم حمل‌ونقل عمومی، رضایت از جاده‌ها و بزرگراه‌ها، رضایت از سیستم آموزشی و ... ساخته شده است. این شاخص به‌صورت رتبه، نمره و تخمین گزارش شده است.

جدول ۲- متغیرها، معرف‌ها و منبع داده‌ها

متغیر اسمی	شاخص معرف‌ها (منبع)	متغیرهای موجود در تئوری
GE	این شاخص دربرگیرنده معرف‌هایی مانند کیفیت آموزش ابتدایی، رضایت از سیستم حمل‌ونقل عمومی، رضایت از جاده‌ها و بزرگراه‌ها، رضایت از سیستم آموزشی، کیفیت بوروکراسی، زیرساخت‌های حمل‌ونقل، سلامتی، مدیریت عمومی، رفاه و ... است. (World bank)	کارآمدی دولت
PS	ثبات سیاسی و عدم خشونت سیاسی اندازه‌گیری میزان بی‌ثباتی سیاسی یا خشونت‌های سیاسی از قبیل تروریسم است. این شاخص دربرگیرنده معرف‌هایی نظیر درگیری‌های مسلحانه، تظاهرات خشونت‌آمیز، ناآرامی‌های اجتماعی، تهدید بین‌المللی، تنش قومی و ... است. (World bank)	ثبات سیاسی و عدم خشونت
CW	جنگ داخلی ضعیف شدید یا عدم وجود جنگ داخلی. (Cross-National Socio-Economic and Religion Data (ARDA))	شدت جنگ داخلی
VA	حق اظهار نظر و پاسخگویی به معنای میزانی است که شهروندان یک کشور قادر به مشارکت در انتخابات دولت، دارای آزادی بیان، آزادی اجتماعات و رسانه‌های آزاد هستند. این شاخص دربرگیرنده معرف‌هایی مانند شاخص دموکراسی، آزادی مشارکت، حقوق بشر، آزادی بیان، آزادی دسترسی به اینترنت، دسترسی عموم به اطلاعات و ... است. (World bank)	پاسخگویی

1. WGI

2 Government Effectiveness Index

متغیر اسمی	شاخص معرفها (منبع)	متغیرهای موجود در تئوری
D	شاخص نشان‌دهنده دموکراتیک یا غیر دموکراتیک بودن دولت‌ها است. این شاخص با ۶۰ سؤال موردبررسی قرار گرفته است و سؤالات آن در پنج دسته توزیع شده است: روند انتخابات و کثرت‌گرایی، آزادی‌های مدنی، عملکرد دولت، مشارکت سیاسی و فرهنگ سیاسی است. (Democracy index)	امتیاز دموکراسی
PF	درجه آزادی که روزنامه‌نگاران، سازمان‌های خبری و شهروندان در هر کشور از آن برخوردارند. این شاخص همچنین نشان‌دهنده تلاش‌های مسئولان کشور به حفظ این آزادی‌ها است. این شاخص دربرگیرنده معرف‌هایی نظیر کثرت‌گرایی، درجه استقلال رسانه‌ها، سانسور، چارچوب قانون‌گذاری، درجه شفافیت، زیرساخت‌های تولید خبر و اطلاعات. (World press freedom Index)	آزادی مطبوعات
RQ	کیفیت تنظیم مقررات نشان‌دهنده توانایی دولت به تدوین و فرموله کردن و اجرای سیاست‌ها و مقررات دارد که اجازه ترویج و توسعه را به بخش خصوصی می‌دهد. این شاخص دربرگیرنده متغیرهایی نظیر کنترل قیمت‌ها، تعرفه تبعیض‌آمیز، سهولت شروع یک کسب‌وکار جدید، مالیات‌های تبعیض‌آمیز، کارایی مالیاتی و ... است. (World bank)	کیفیت مقررات
CC	کنترل فساد اشاره دارد به میزان استفاده از قدرت عمومی برای منافع خصوصی اشاره دارد. دربرگیرنده متغیرهایی نظیر فساد در میان مقامات دولتی، اعتماد عمومی به سیاستمداران، فساد در سطح خرد، فساد بین دولت و تجارت داخلی، فساد بین دولت و شرکت‌های خارجی و ... است. (World bank)	کنترل فساد
RL	حاکمیت قانون اشاره دارد به میزانی که عواملان به قوانین جامعه اعتماد دارند و خودشان آن را رعایت می‌کنند، به‌ویژه کیفیت اجرای قرارداد، حقوق مالکیت، پلیس، دادگاه‌ها و همچنین احتمال جنایت و خشونت نیز مطرح است: جرائم خشونت‌آمیز، جرایم سازمان‌یافته، انصاف در روند قضایی، اطمینان به پلیس، اعتماد به سیستم قضایی و ... است. (World bank)	حاکمیت قانون

در بررسی‌های انجام‌شده با رویکرد بولی درنهایت شروط لازم و کافی برای ایجاد نتیجه (در بررسی حاضر کارآمدی) دست خواهیم یافت. در روش بولی به‌منظور ارزیابی عوامل لازم و کافی ملاک‌هایی با عنوان شاخص سازگاری^۱ و شاخص پوشش^۲ وجود دارد. شاخص پوشش بیانگر میزان اهمیت تجربی شرط لازم برای وقوع نتیجه است، پوشش کم نشان‌دهنده بی‌اهمیتی و بیهودگی شرط لازم است (ساعی، ۱۳۹۲، ص ۲۲۴) شاخص پوشش نشان می‌دهد که یک عامل یا ترکیب عوامل تا چه میزان از مصادیق نتیجه را پوشش می‌دهد. این سخن مانند آن است که گفته شود چه نسبتی از واریانس y توسط x به‌دست آمده است (همان، ص ۱۹۴). ارزیابی پوشش ترکیب‌های

1. Consistency measure

2. Coverage

عوامل می‌تواند وزن و اهمیت نسبی تجربی هریک از شروط علی مربوط را مشخص کند (همان، ۱۹۴). به‌عنوان مثال اگر شاخص پوشش بین کارآمدی و کنترل فساد ۷۰٪ باشد این عدد نشان‌دهنده این است که بر اساس اطلاعات موجود شرط علی کنترل فساد ۷۰٪ از مصادیق نتیجه را پوشش می‌دهد این نشان‌دهنده اثر شرط علی کنترل فساد بر کارآمدی است. پوشش یونیک^۱ برای هر مسیر علی و پوشش خام^۲ برای اجتماع مسیرهای «علی کافی» شناسایی می‌شود.

شاخص سازگاری مشخص می‌کند که شرط علی تا چه حد شرط علی (لازم/کافی) برای مصادیق نتیجه است (ساعی، ۱۳۹۲، ص ۱۸۶). به‌عنوان مثال شاخص سازگاری ۷۵٪ بین فساد و کارآمدی نشان می‌دهد که ۷۵ درصد موردها رابطه نظری بین کنترل فساد و کارآمدی را تصدیق می‌کند.

ریگین (۲۰۱۳) برای ارزیابی دامنه ابطال‌پذیری فرضیه شرط لازم و کافی یک معیار احتمالی^۳ ارائه کرده است. برای این منظور درجاتی را برای پذیرش شرط لازم و کافی مشخص کرده است. او ارزش محک^۴ $0/5$ را برای علت‌هایی که حداقل در نیمی از موارد، معیار $0/65$ برای علت‌هایی که معمولاً و معیار $0/89$ برای علت‌هایی که در بیشتر موارد شرط لازم یا کافی‌اند به‌کاربرده است (همان، ص ۱۷۱).

۴- یافته‌ها

۴-۱- توصیف متغیر کارآمدی و عوامل مؤثر بر آن

بر اساس جدول (۳) در بین کشورهای خاورمیانه یمن از کمترین میزان کارآمدی دولت برخوردار است و قبرس در بهترین شرایط کارآمدی دولت قرار دارد. در مورد یمن این مسئله چندان دور از انتظار نیز نیست زیرا یمن جزء فقیرترین کشورهای خاورمیانه محسوب می‌شود که فساد سیاسی و اقتصادی بالایی نیز در آن وجود دارد که در تمامی سطوح بوروکراسی یمن نفوذ کرده است. همچنین در این کشور نرخ بیکاری جوانان در آن حدود ۵۰ درصد است. بافت اجتماعی کشور یمن به‌شدت قبیله‌ای و خاص‌گرا است و قبایل از قدرت اجتماعی بسیاری برخوردارند. شرایط قبیله‌ای جامعه همراه با نابرابری‌های اقتصادی و سیاسی شدید به‌شدت تشدید شده است. جنگ داخلی و جنگ با عربستان باعث از بین رفتن بسیاری از زیرساخت‌های یمن و تشدید این ناکارآمدی شده است.

1. Raw coverage
2. Unique coverage
3. Probabilistic Criteria
- 4 Benchmark value

بعد از یمن کشورهایی نظیر عراق، مصر، ایران، لبنان، اردن و کویت قرار دارند و تقریباً همه این کشورها در شاخص‌های مطرح‌شده وضعیت منفی دارند...

جدول ۳- توصیف نتیجه و شروط وقوع در کشورهای مورد بررسی

متغیر اسمی	کارآمدی دولت	ثبات سیاسی و عدم خشونت	شدت جنگ داخلی	پاسخگویی	امتیاز دموکراسی	آزادی مطبوعات	کیفیت مقررات	حاکمیت قانون	کنترل فساد
CC	GE	PS	CW	VA	D	PF	RQ	RL	CC
یمن	۱/۲-	۲/۳۵-	داشتند	۰/۶۸-	غیر دموکراتیک	-	۰/۷۴-	۱/۱۶-	۲/۱-
عراق	۱/۰۸-	۱/۹۹-	داشتند	۱/۹۶-	غیر دموکراتیک	۵۳/۵	۱/۲۶-	۱/۴۷-	۲۵/۱-
مصر	۰/۸۹-	۱/۶۲-	داشتند	۱/۰۴-	غیر دموکراتیک	۵۱/۴	۰/۷-	۰/۶-	۶/۰-
ایران	۰/۷۵-	۱/۲۷-	داشتند	۰/۸۷-	غیر دموکراتیک	۱۰۴/۱	۱/۵-	۰/۹۸-	۰/۶۸-
سوریه	۰/۶۴-	۲/۶۸-	داشتند	۱/۳۳-	غیر دموکراتیک	۷۸	-۱/۶۱	۱/۴۸-	۱/۲۴-
لبنان	۰/۳۹-	۱/۶۹-	داشتند	۰/۲۹-	غیر دموکراتیک	۱۵/۴	۰/۰۹-	۰/۷۸-	۰/۹۲-
اردن	۰/۱۱-	۰/۶۲-	نداشتند	۰/۱۷-	غیر دموکراتیک	۳۱/۹	۰/۱۱	۰/۳۹	۰/۰۹
کویت	۰/۰۷-	۰/۱۴	نداشتند	۰/۲-	غیر دموکراتیک	۱۵/۳	۰/۰۹-	۰/۳۹	۰/۱۵-
عربستان	۰/۰۶	۰/۴۱-	نداشتند	۱/۴۱-	غیر دموکراتیک	۷۶/۵	۰/۰۸	۰/۲۶	۰/۰۱-
ترکیه	۰/۳۷	۱/۱۹-	داشتند	۰/۲-	دموکراتیک	۸۳/۳	۰/۴۲	۰/۰۸	۰/۱۱
قطر	۰/۴۷	۱/۲۲	نداشتند	۰/۵۴-	غیر دموکراتیک	۲۴	۰/۷۴	۱/۰۴	۱/۲۴
بحرین	۰/۵۳	۱/۳۴-	داشتند	۱/۳۲-	غیر دموکراتیک	۳۶/۵	۰/۶	۰/۳۵	۰/۴۵
عمان	۰/۵۵	۰/۲۳	نداشتند	۰/۵۱-	غیر دموکراتیک	۲۹/۵	۰/۴۷	۰/۵۶	۰/۰۸
امارات	۰/۶۳	۰/۸۶	نداشتند	۰/۴۳-	غیر دموکراتیک	۲۱/۵	۰/۷۸	۰/۶۹	۱/۲۹

متغیر	کارآمدی دولت	ثبات سیاسی و عدم خشونت	شدت جنگ داخلی	پاسخگویی	امتیاز دموکراسی	آزادی مطبوعات	کیفیت مقررات	حاکمیت قانون	کنترل فساد
متغیر اسمی	GE	PS	CW	VA	D	PF	RQ	RL	CC
رژیم صهیونیستی	۱/۲۲	۱/۰۹-	داشتند	۰/۶۵	دموکراتیک	۲۳/۸	۱/۱۶	۰/۹۵	۰/۸۴
قبرس	۱/۳۵	۰/۵۲	نداشتند	۰/۹۷	غیر دموکراتیک	۵/۵	۰/۹۱	۱	۱/۲۴
نروژ	۱/۸۶	۱/۳۳	نداشتند	۱/۶	دموکراتیک	-	۱/۶۵	۱/۹۷	۲/۰۲۹
سوئد	۱/۸۹	۱/۱۳	نداشتند	۱/۵۵	غیر دموکراتیک	-	۱/۸۹	۱/۹۵	۲/۲۹
دانمارک	۱/۹۷	۰/۹۵	نداشتند	۱/۶۸	دموکراتیک	-	۱/۸	۱/۸۷	۲/۴۱
سنگاپور	۲/۰۷	۱/۳۳	نداشتند	۰/۲	غیر دموکراتیک	۴۵	۱/۶۹-	۱/۷۴	۲/۰۸
فنلاند	۲/۱۷	۱/۳۶	نداشتند	۱/۵۶	دموکراتیک	-	۱/۸۵	۱/۹۳	۲/۱۹

۴-۲- تبیین کارآمدی و عدم کارآمدی دولت‌ها در خاورمیانه با استفاده از روش تطبیقی کیفی

در این روش از داده‌های دو ارزشی برای جدول صدق و کذب استفاده می‌شود که نشان‌دهنده حضور و غیاب شروط در هر مورد است؛ بنابراین در اینجا نیز داده‌ها به صورت حضور/ غیاب یا درست/ نادرست گزارش می‌شوند. داده‌هایی که از حکمرانی خوب به دست آمده بود در بازه بین (۲,۵+ تا ۲,۵-) قرار داشت که در این بررسی امتیاز صفر و کمتر به عنوان عدم حضور شرط و امتیاز بالاتر از صفر به عنوان حضور شرط در نظر گرفته شد. امتیاز کشورها در هر یک شروط را به تفصیل می‌توانید در جدول (۱) ضمیمه) مشاهده کنید.

در جدول (۵) صدق و کذب نتیجه و شروط وقوع به صورت حضور و عدم حضور برای کشورهای مورد بررسی گزارش شده است. به عنوان مثال در مورد یمن، دولت کارآمد نیست، ثبات سیاسی وجود ندارد، جنگ داخلی هست، پاسخگویی، دموکراسی، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد وجود دارد. این جدول نشان می‌دهد که در بین کشورهای خاورمیانه ده کشور یمن، عراق، مصر، ایران، سوریه، لبنان، اردن، کویت و عربستان در شاخص کارآمدی از امتیاز مناسبی برخوردار نیستند و کشورهای قطر،

امارات، رژیم صهیونیستی، ترکیه، قبرس و عمان دارای دولت‌های کارآمدتری هستند. در مرحله بعد ماتریس صفر و یک شده کارآمدی و متغیرهای مربوط به آن از طریق نرم‌افزار تحلیل می‌شود. جدول صدق و کذب تشکیل شده دارای همه ردیف‌های ممکن است (تعداد ترکیبات علی دو به دو به تعداد شروط علی است) (Ragin, 2007) اما همه مسیرهای ممکن در اینجا وجود ندارد زیرا تنوع محدود یکی از مشخصه‌های برجسته پدیده اجتماعی است. در اینجا نیز ده مسیر از عوامل وجود داشت که دارای داده تجربی در خاورمیانه بود. مسیرهای چهار، شش، هفت و هشت دارای سازگاری هستند. ضریب سازگاری این چهار مسیر یک است به این معنا که هر چهار تازیر مجموعه نتیجه هستند. دو مسیر اول و دوم که از همه پرتکرارترند وارد تحلیل کارآمدی نمی‌شوند زیرا اعضایشان دارای دولت‌های ناکارآمد هستند.

در ادامه به بررسی شروط تأثیرگذار بر کارآمدی کشورها در این منطقه پرداختیم. شروط باقی‌مانده در جدول زیر دارای سازگاری بالای ۰,۷۵ بودند اما چنانچه شاخص‌های پوشش یکه نشان می‌دهد هر مسیر تنها ۰,۱۴ درصد از تغییرات متغیر نتیجه را پوشش می‌دهد و دارای اهمیت تجربی پایینی است. همه چهار میسر دارای پوشش یکسانی هستند. پوشش خام مسیرها نیز ۰,۵۷ درصد است که هنوز با آستانه سازگاری (۰,۷۵) فاصله دارد.

در مسیر یک که جنگ داخلی، پاسخگویی و دموکراسی وجود ندارد و کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد وجود دارد کشورهای امارات، عمان و قطر وجود دارند. در مسیر دوم قبرس، امارات، قطر و عمان قرار دارند. کشورهای ترکیه و رژیم صهیونیستی هر کدام دارای مسیر جداگانه‌ای هستند.

جدول ۴- نتیجه نهایی مسیرهای عوامل در کشورهای خاورمیانه درباره کارآمدی

سازگاری	پوشش یک	پوشش دو	کشورها	توضیح	ترکیب شروط	سیر
۱	۰/۱۴	۰/۵۷	امارات، عمان و قطر	جنگ داخلی، پاسخگویی و دموکراسی وجود ندارد و کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد وجود دارد.	CW*~VA*~D~ RQ*RL*CC*	
۱	۰/۱۴	۰/۵۷	قبرس، امارات، قطر و عمان	جنگ داخلی و دموکراسی نیست و ثبات سیاسی، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد وجود دارد.	PS*~CW*~D RQ*RL*CC*	

۱. پوشش برای هر مسیر علی

۲. پوشش برای اجماع مسیرهای علی کافی

سازگاری	پوشش بیکه	پوشش خام	کشورها	توضیح	ترکیب شروط	شماره
۱	۰/۱۴	۰/۱۴	ترکیه	پاسخگویی، ثبات سیاسی و حاکمیت قانون وجود ندارد، جنگ داخلی، دموکراسی، کیفیت مقررات و کنترل فساد هست.	PS*CW*~VA*D~ RQ*~RL*CC*	
۱	۰/۱۴	۰/۱۴	رژیم صهیونیستی	ثبات سیاسی وجود ندارد و بقیه شرایط هست.	PS*CW*VA*D~ RQ*RL*CC*	

با وجود چهار ترکیب از عوامل جدول صفحه قبل نشان می‌دهد که کنترل فساد (فساد در میان مقامات دولتی، اعتماد عمومی به سیاستمداران، فساد در سطح خرد، فساد بین دولت و تجارت داخلی و ...) و کیفیت مقررات (کنترل قیمت‌ها، تعرفه تبعیض آمیز، سهولت شروع یک کسب و کار جدید و ...) شروط ضروری برای کارآمدی است زیرا در همه ترکیب‌های چندگانه حضور دارند.

ما می‌توانیم پوشش و سازگاری شروط را نیز بررسی کنیم. جدول (۶) نشان می‌دهد که شرط کنترل فساد دارای سازگاری و پوشش (۱) است، بنابراین مهم‌ترین شرط این مجموعه است بعد از آن شرط کیفیت مقررات قرار دارد که هر چند سازگاری (۱) دارد اما شاخص پوشش (۰,۸۷) نشان می‌دهد که اهمیت این شرط کمتر از شرط کنترل فساد است.

شکل زیر نیز نشان‌دهنده میزان پوشش و اهمیت این دو شرط است.

نمودار ۲- پوشش شروط

شرط حاکمیت قانون هر چند دارای سازگاری قابل قبول است اما از پوشش کافی برخوردار نیست.

جدول ۵- تحلیل شروط ضروری

سازگاری	ثبات سیاسی و عدم خشونت PS	جنگ داخلی CW	پاسخگویی VA	امتیاز دموکراسی D	کیفیت مقررات RQ	کنترل فساد CC	حاکمیت قانون RL
۸۷/۱	۰/۵۷	۰/۲۸	۰/۲۸	۰/۲۸	۱	۱	۰/۸۵
پوشش	۰/۶۶	۰/۲۵	۱	۱	۰/۸۷	۱	۰/۵۴

با حذف رژیم صهیونیستی و ترکیه به دو مسیر رسیدیم که دارای سازگاری (۱) و پوشش خام (۰,۸۰) بودند. در مسیر دوم یعنی درجایی که شروط جنگ داخلی و دموکراسی وجود ندارند و ثبات سیاسی، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد وجود دارد چهار کشور کارآمد خاورمیانه قرار دارند.

جدول (۶) نتیجه نهایی مسیرهای ترکیبی از عوامل در کشورهای خاورمیانه درباره کارآمدی با حذف ترکیه و رژیم صهیونیستی

مسیر	ترکیب شروط	توضیح	کشورها	پوشش خام	پوشش بیکه	سازگاری
۱	CW*~VA*~D~RQ*RL*CC*	جنگ داخلی، پاسخگویی و دموکراسی وجود ندارد و کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد وجود دارد.	امارات، عمان و قطر	۰/۸۰	۰/۲۰	۱
۲	PS*~CW*~D~RQ*RL*CC*	جنگ داخلی و دموکراسی نیست و ثبات سیاسی، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد وجود دارد.	قبرس، امارات، قطر و عمان	۰/۸۰	۰/۲۰	۱

با حذف ترکیه و رژیم صهیونیستی یکبار دیگر به تحلیل شروط ضروری برای کارآمدی می پردازیم. در اینجا سه شرط کیفیت مقررات (RQ)، نبود جنگ داخلی (CW) و کنترل فساد (CC) مهم می شوند. در اینجا ملاحظه می کنید که دموکراسی (D) کم اهمیت ترین شرط برای کارآمدی دولت ها در خاورمیانه است.

جدول ۷- تحلیل شروط ضروری

RL	CC	RQ	D	VA	CW	PS	
1	۱	۱	۱	۰/۲۰	۱	۰/۸۰	سازگاری
0/50	۱	۰/۸۳	۱	۱	۱	۰/۶۶	پوشش

شروط لازم و کافی برای کارآمدی دولت ها در خاورمیانه را می توان این گونه نشان داد:

$CC^*RQ^*RL^*~D^*~CW^* (~VA^* + PS^*)$

شروط کنترل فساد، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون، نبود دموکراسی و نبود جنگ داخلی برای تحقق کارآمدی دولت ها در خاورمیانه ضروری است.

به منظور بررسی بیشتر نتایج ۵ کشوری که بالاترین امتیاز را در کارآمدی کسب کرده اند را وارد تحلیل می کنیم. این کشورها شامل فنلاند، سوئد، نروژ دانمارک و سنگاپور هستند. در اینجا یازده مسیر ترکیبی از عوامل از تمامی مسیرهای موجود دارای داده های تجربی است.

بر اساس جدول صدق و کذب پنج مسیر دارای شاخص سازگاری قابل قبول هستند. در مسیر اول همه دولت‌های کارآمد خاورمیانه به استثناء ترکیه و رژیم صهیونیستی قرار دارند و در مسیر دوم یعنی در مسیری که شرط جنگ داخلی وجود ندارد و کیفیت مقررات، حاکمیت قانون پاسخگویی، ثبات سیاسی و کنترل فساد وجود دارد پنج کشور دارای کارآمدی برتر وجود دارند در این مسیر شرط نبود دموکراسی حذف شده است هر چند بودن آن نیز ذکر نشده است. مسیرهای سوم و چهارم هر چند سازگاری دارند اما از پوشش ناچیزی برخوردارند.

جدول ۸- نتیجه نهایی مسیرهای ترکیبی از عوامل در کشورهای خاورمیانه و پنج کشور برتر درباره کارآمدی

سازگاری	توجه یک‌گانه	توجه چندگانه	کشورها	توضیح	ترکیب شروط	تیم
۱	۰/۲۵	۰/۴۱	امارات، عمان و قطر، سنگاپور و قبرس	جنگ داخلی و دموکراسی نیست و ثبات سیاسی، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد وجود دارد.	PS*~CW*~D RQ*RL*CC*	۱
۱	۰/۳۳	۰.۵۰	قبرس، سنگاپور، فنلاند، نروژ، سوئد و دانمارک	جنگ داخلی وجود ندارد و کیفیت مقررات، حاکمیت قانون پاسخگویی، ثبات سیاسی و کنترل فساد وجود دارد.	~CW*VA*PS *RQ*RL*CC	۲
۱	۰/۰۸	۰/۰۸	ترکیه	پاسخگویی، ثبات سیاسی و حاکمیت قانون وجود ندارد، جنگ داخلی، دموکراسی، کیفیت مقررات و کنترل فساد هست.	~PS*CW*~VA*D *RQ*~RL*CC	۳
۱	۰/۰۸	۰/۰۸	رژیم صهیونیستی	ثبات سیاسی وجود ندارد و بقیه شرایط هست.	~PS*CW*VA*D *RQ*RL*CC	۴

با حذف دو کشور ترکیه و رژیم صهیونیستی که مسیرهای آن‌ها از پوشش مناسب برخوردار نیستند و برای رعایت اختصار، تنها دو مسیر باقی می‌مانند و پوشش یک‌گانه و خام آن‌ها نیز افزایش پیدا می‌کند اما باین حال هر دو مسیر کمتر از آستانه مورد قبول پوشش قرار دارند اما باین حال نسبت به مرحله قبل افزایش پیدا کرده‌اند.

جدول (۹) نتیجه نهایی مسیرهای ترکیبی از عوامل در کشورهای خاورمیانه (حذف ترکیه و رژیم صهیونیستی) و پنج کشور برتر درباره کارآمدی

رتبه	سازگاری	پوشش بیکه	پوشش خام	کشورها	توضیح	ترکیب شروط
۱	۰/۳۰	۰/۵۰	امارات، عمان و قطر، سنگاپور و قبرس	جنگ داخلی و دموکراسی نیست و ثبات سیاسی، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد وجود دارد.	PS*~CW*~D *RQ*RL*CC	
۲	۰/۴۰	۰/۶۰	قبرس، سنگاپور، فنلاند، نروژ، سوئد دانمارک	جنگ داخلی وجود ندارد و کیفیت مقررات، حاکمیت قانون پاسخگویی، ثبات سیاسی و کنترل فساد وجود دارد.	~CW*VA*PS *RQ*RL*CC	

در جدول (۹) به تحلیل شروط ضروری برای کارآمدی دولت‌های خاورمیانه و پنج کشور برتر پرداخته‌ایم. در اینجا نیز دو شرط کیفیت مقررات و کنترل فساد همچنان مهم هستند با این حال دو شرط حاکمیت قانون و ثبات سیاسی نیز جزء شروط ضروری به حساب می‌آیند.

جدول ۱۰- تحلیل شروط ضروری

سازگاری	پوشش	جنگ داخلی CW	پاسخگویی VA	امتیاز دموکراسی D	کیفیت مقررات RQ	کنترل فساد CC	حاکمیت قانون RL
۰/۹۰	۰/۸۱	۱	۰/۶۰	۰/۴۰	۱	۱	۱
۰/۷۱	۰/۹۰	۰/۹۰	۰/۹۰	۰/۹۰	۰/۹۰	۰/۹۰	۰/۷۱

شروط لازم و کافی برای کارآمدی دولت‌ها در خاورمیانه و پنج کشور برتر را می‌توان این‌گونه نشان داد:

$$CC * RQ * RL * PS * \sim CW (VA * + \sim D)$$

در کشورهای خاورمیانه شروط ضروری کنترل فساد، کیفیت مقررات و حاکمیت قانون، ثبات سیاسی و نبود جنگ داخلی در کنار شرط نبود دموکراسی منجر به کارآمدی دولت‌ها شده است؛ و در کشورهای برتر شروط ضروری کنترل فساد، کیفیت مقررات و حاکمیت قانون، ثبات سیاسی و نبود جنگ داخلی در کنار پاسخگویی حکومت منجر به کارآمدی شده است.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

کارآمدی در اصل تضمین‌کننده مشروعیت هر نظام بعد از استقرار و اعمال قدرت سیاسی است. قابلیت و توانایی اداره هر کشور توسط مدیران آن موجب افزایش رضایت مردم و مقبولیت نظام سیاسی می‌شود، زیرا نیازهای مردم در شرایط عادی و در زندگی روزمره‌شان از طریق تمهیداتی که در نظام اجتماعی کلان اندیشیده شده است، برآورده می‌شود.

بررسی‌های انجام‌شده در مورد عوامل مؤثر بر کارآمدی دولت‌ها عموماً با شیوه‌های کمی انجام گرفته است و متغیرهای محدودی نیز وارد تحلیل‌ها شده است. علاوه بر این تأثیر هر یک از عوامل به تنهایی مورد بررسی قرار گرفته است به‌عنوان مثال ون‌اکن و وگیت (۲۰۱۱) به بررسی تأثیر شفافیت قانونی و بروئر و همکارانش (۲۰۰۷) به بررسی تأثیر پاسخگویی و کنترل فساد بر کارآمدی دولت‌ها پرداخته‌اند و به تفاوت‌های منطقه‌ای نیز توجهی نداشته‌اند. درحالی‌که هدف این مقاله، مطالعه کارآمدی در دولت‌های خاورمیانه، بررسی شروط متعدد لازم و کافی سیاسی، ترکیب‌ها و مسیرهای چندگانه از عوامل مؤثر بر آن با استفاده از تحلیل تطبیقی تاریخی است. به همین منظور تلاش شد تا نتیجه و شروط سیاسی کارآمدی در کشورهای خاورمیانه مشخص شود و در ادامه برای انجام مقایسه پنج کشور برتر دنیا در حوزه کارآمدی دولت‌ها نیز وارد تحلیل شدند. ده مسیر ترکیبی از عوامل در خاورمیانه دارای داده تجربی بود. از این ده مسیر پنج مسیر دارای سازگاری کافی (بالای ۰٫۷۵) درصد بود.

بررسی شروط لازم نشان داد که دو شرط کنترل فساد و کیفیت مقررات برای دستیابی به کارآمدی در کشورهای خاورمیانه دو شرط لازم و ضروری هستند در این میان شرط کنترل فساد از وزن و اهمیت بیشتری برخوردار است. مطالعات گویتا و همکارانش (۲۰۰۲)، بروئر و همکارانش (۲۰۰۷) نیز تأییدکننده تأثیرگذاری فساد بر کارآمدی دولت‌ها است. بروئر و همکارانش در مطالعه کشورهای آسیایی نشان دادند که رابطه کنترل فساد و کارآمدی دولت‌ها بسیار قوی‌تر از رابطه پاسخگویی دولت‌ها و کارآمدی آن‌ها است. آنان همچنین دریافتند که فساد اثر فرا ساینده بر کارآمدی دولت‌ها دارد (Brewer and et al, 2007, p 212-213). هر چند شروط مشترک دیگری در مسیرهای مختلف حضور دارند که می‌توانند شروط ضروری نام بگیرند اما میزان شاخص پوشش آن‌ها کمتر از حد آستانه موردقبول است. شروط لازم و کافی برای کارآمدی دولت‌ها در خاورمیانه را می‌توان این‌گونه نشان داد:

CC*RQ*RL*~D*~CW (~VA* +PS*)

بررسی‌های ادسرا و همکارانش (۲۰۰۰) نشان داد که پاسخگویی دولت‌ها نقش مؤثری در افزایش کارآمدی دولت‌ها و تعدیل تأثیر سایر متغیرها دارد درحالی که در بررسی حاضر چنین تأثیری مشاهده نشد. همچنین بررسی آن‌ها نشان داده بود که درگیری‌های قومی تأثیر مستقیم بر عملکرد و کارآمدی دولت ندارد، در این مطالعه نیز در مرحله اول که همه کشورهای خاورمیانه در تحلیل‌ها حضور داشتند، شرط نبود جنگ داخلی از پوشش و سازگاری لازم برخوردار نبود اما در مراحل بعد به‌عنوان شرط ضروری وارد تحلیل شد.

در مرحله بعد پنج کشور نروژ، دانمارک، فنلاند، سوئد و سنگاپور که دارای بیشترین کارآمدی در بین کشورهای دنیا بودند وارد تحلیل شدند. در اینجا یازده مسیر دارای داده‌های تجربی بودند که از بین آن‌ها چهار مسیر دارای سازگاری کافی بودند. با حضور کشورهای برتر در کارآمدی دولت شاخص پوشش مسیرها نیز افزایش پیدا کرد. در این مرحله دو شرط کنترل فساد و کیفیت مقررات همچنان از اهمیت بسیار بالایی برخوردار هستند و شروط ثبات سیاسی و حاکمیت قانون نیز به‌عنوان شروط ضروری برای کارآمدی اضافه شدند.

شروط لازم و کافی برای کارآمدی دولت‌ها در خاورمیانه و پنج کشور برتر را می‌توان این‌گونه نشان داد:

CC*RQ*RL* PS *~CW (VA* +~D)

هرچند مطالعات پوتنام (۱۹۹۳) و گلنر (۱۹۹۴) نشان داد که توسعه جامعه مدنی، کارآمدی بخش عمومی را در کشورها افزایش می‌دهد، باین حال در این بررسی شرط حضور دموکراسی و آزادی مدنی جزو شروط لازم یا کافی نبود. درنهایت می‌توان گفت براساس بررسی‌های انجام‌شده، دو شرط کنترل فساد و کیفیت مقررات از ضروری‌ترین شروط مؤثر بر کارآمدی دولت‌ها هستند زیرا امکان تخصیص منابع موجود بر اساس نیازمندی‌ها را به شیوه‌ای درست ممکن می‌سازند، شرط کنترل فساد عموماً در بررسی‌ها به‌عنوان یک عامل مؤثر در افزایش کارآمدی دولت‌ها شناخته می‌شود. فساد، مانع از تخصیص بهینه درآمدها می‌شود. فساد موجود در یک کشور هزینه‌های رسمی کنترل را بالا برده و مانع از پرداختن به زیرساخت‌ها در کشور می‌شود و کارایی دولت را پایین می‌آورد. به‌عنوان مثال، در ترکیه باوجود اینکه ثبات سیاسی، حاکمیت قانون و پاسخگویی و شفافیت دولت وجود ندارد اما کنترل فساد و کیفیت مقررات توانسته موجب کارآمدی دولت ترکیه بشود.

بر اساس نتایج تحقیق حاضر دولت‌ها به‌منظور دسترسی به کارآمدی، می‌بایست در

گام اول مانع از گسترش فساد و استفاده از قدرت عمومی برای منافع خصوصی شوند. برای این منظور می‌بایست اقداماتی در زمینه کاهش فساد در میان مقامات دولتی، فساد در سطح خرد، فساد بین دولت و تجارت داخلی، فساد بین دولت و شرکت‌های خارجی، افزایش اعتماد عمومی به سیاستمداران و ... انجام داد. عامل مهم دیگر افزایش کیفیت مقررات است، در این مورد می‌بایست قیمت‌ها کنترل شوند، تعرفه‌ها عادلانه باشند، شرایط شروع یک کسب‌وکار جدید در جامعه تسهیل شود، مالیات‌های تبعیض‌آمیز حذف شوند، کارایی مالیاتی مالیات‌ها افزایش پیدا کنند و ... با تحقق این شروط ضروری در جامعه زمینه کارآمدی دولت و پاسخگویی به نیازهای اعضای جامعه فراهم خواهد شد و از این طریق مشروعیت نظام سیاسی نیز افزایش می‌یابد.

۶- منابع

۶-۱- منابع فارسی

مقاله‌ها

۱. اخوان کاظمی، بهرام، (۱۳۸۴). جمهوری اسلامی ایران و چالش کارآمدی، مطالعات انقلاب اسلامی، شماره (۱)، ص ۱۳-۴۷.
۲. اسکاچ پول، تدا، (۱۳۸۴). بازگرداندن دولت: استراتژی‌های تحلیل در تحقیقات امروزی، گفتگو، شماره (۴۵)، ص ۱۳۹-۱۸۰.
۳. رنجبر، همایون، سامتی، مرتضی، محسنی، فضیلت، (۱۳۹۰). تحلیل تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر شاخص توسعه انسانی مطالعه موردی: کشورهای جنوب شرقی آسیا، فصلنامه پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، شماره (۴)، ص ۱۸۳-۲۲۳.
۴. ساجدی، امیر، (۱۳۹۲). بحران سوریه و دخالت قدرت‌های بیگانه، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، شماره (۲۴)، ص ۱۲۵-۱۵۵.
۵. شاه‌آبادی، ابوالفضل، پور جوان، عبدالله، (۱۳۹۱). رابطه حکمرانی با شاخص‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی کشورهای برگزیده، مجله علوم اجتماعی، شماره (۲۰)، ص ۵۳-۷۶.
۶. لطفیان، سعیده، (۱۳۷۶). آینده از آن ما است (برگزیدن پیشرفت برای خاورمیانه و آفریقای شمالی)، مطالعات خاورمیانه، شماره (۱۰ و ۱۱)، ص ۵۳-۹۲.
۷. نیاکوئی، سید امیر، (۱۳۹۰). تحولات اخیر خاورمیانه و شمال آفریقا: ریشه‌ها و پیامدهای متفاوت، فصلنامه روابط خارجی، شماره (۴)، ص ۲۳۹-۲۷۶.

کتاب‌ها

۱. چلبی، مسعود، (۱۳۹۲). تحلیل نظری و تطبیقی در جامعه‌شناسی، تهران، نشر نی.
۲. ریگین، چارلز، (۱۳۸۸). روش تطبیقی فراسوی راهبردهای کمی و کیفی، ترجمه

محمد فاضلی، تهران، نشر آگه

۳. ساعی، علی، (۱۳۹۲). روش پژوهش تطبیقی با رویکرد تحلیل کمی، تاریخی و فازی،

تهران، نشر آگه

۴. گودین، جف، (۱۳۸۸). رویکردهای دولت-محوری درباره انقلاب‌های اجتماعی (نقاط

سنت و ضعف یک سنت نظری)، کتاب نظریه‌پردازی انقلاب، تألیف جان فوران، ترجمه

فرهنگ ارشاد، تهران، نشر نی

۶-۲- منابع لاتین

1. Brewer, Gene, Choi, Yujin, Walker, Richard. (2007) **ACCOUNTABILITY, CORRUPTION AND GOVERNMENT EFFECTIVENESS IN ASIA: AN EXPLORATION OF WORLD BANK GOVERNANCE INDICATORS**, International Public Management Network, Volume 8 Issue 2, page200-219.
2. Haunter, Davidm Kyobe, Annette. (2008). **Determinants of Government Efficiency**, IMF Working paper
3. Kaufman, Daniel, **Brookings institution Art Kraay and Massimi Mastruzzi**, global Economy and Development at Brookings. (2010). word bank
4. La Porta, R. Lopez-de-Silanes, F. Shleifer, A. and Vishny R.W. (1999). **The quality of government. Journal of Law, Economics, and Organization**, vol (15), page 222-279.
5. Lee, Soo-Young,B, Whitford, Andrew. (2009). **GOVERNMENT EFFECTIVENESS IN COMPARATIVE PERSPECTIVE**, Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice, vol (11), page 249-281
6. Li, Rebecca. (2002). **Alternative Routes to State Breakdown: Toward an Integrated Model of Territorial Disintegration, Sociology Theory**, Vol. (20), page1-23
7. Kaufmann, D. and Mastruzzi A. (2007), **Governance Matters: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2006**, Washington: World Bank
8. Park, Jong. (2002). **The East Asian Model of Economic Development and Developing Countries**, Journal of Developing Societies, vol(18), page 330-353
9. Ragin, Charles, Sonnet, John. (2004). **Between Complexity and Parsimony: Limited Diversity, Counterfactual Cases, and Comparative Analysis**, This paper is posted at the eScholarship Repository, University of California, <http://repositories.cdlib.org/uclasoc/trcsa/17>.
10. Ragin, Charles. (2007). **making Comparative Analysis Count**, <http://>

www.compass.org/wpseries/Ragin2003b.pdf

11. Rothstein, Bo, Teorell, Jan. (2012). **Defining and measuring quality of government, Good Government: The Relevance of Political Science.** Cheltenham, Edward Elgar Publisher
12. World Bank: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>
13. Thearda: http://www.thearda.com/Archive/Files/Downloads/ECON11_DL2.asp
14. Economist Intelligence Unit: <http://www.eiu.com>
15. World press freedom index: <https://rsf.org/en/world-press-freedom-index>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

